

eta noiz «JanBurger» batean plastikozko haragia afaltzen. Berdintsu jokaten dugu telebistarekin. Behin eta berriro, morbo garratzak goxoki eraginda, «La máquina de la verdad» eta doña Nieves Herreroren mixeriak ikusten ditugu. Baina sekulan ez dugu esaten onak direnik. Ez, jakin, bai baitakigu gure baitako piztia goseti hura asetzeko zaborra besterik ez dela. Eta bera lotan denean, zinera goaz, edota Angel Casasena ikusi ala Simpsons maitatu horien segizioan hasten gara. Baina, segituan esnatzen zaigu berriro gure Mister Hyde katodikoa eta «Codigo uno»ko pusketa, razio bat eskatzen digu. Eta atzera lotzen diogu gure burua zaborrari. Baina ezin esan Jekyll doktorearen errua ez denik.□

SOZIOLINGUISTIKA

KIKE AMONARRIZ

HAS GAITEZEN KATALUNIAK

Oraingo honetan ere uste baino urrunago eta uste baino gertuago sentitu gara Kataluniatik. Hautsak harrotu egin dira eta zer pentsa ugari eman digute bertan zabaldutako auziek: katalaneraren legearen berrikuntza, Hizkuntz Normalizaziorako Plangintza Orokorra, Auzitegi Gorenak lege honen lau artikuluren inkonstituzionaltasunari buruz Auzitegi Konstituzionalaren aurrean egindako eskaera, etab.

1992. urtearen hasieran argitaratutako liburu banatan, Kataluniako Direcció General de Política Lingüística delakoan teknikari diren Josep M. Aymàk eta Isidor Marik katalaneraren Legearen eta hizkuntzaren normalizazio-prozesuaren balantze sakona egin zuten, beraien ustez dagoeneko akituta dagoen eredu gaurkotu eta aldatu beharra azpimarratuz.

Kezka horiek Legearen aldaketa-proiektuan eta Plangintza Orokorraren ildo nagusi berrien zehaztapenean gauzatu dira, neurri batean.

Duela hamar urte abiatutako bidaietan zehar geldiunea egin dute kataluniarrek eta atzera begiratu; ez ordea, nekaturik abiada mantsotzeko eta itzulbidea hartzeko, helmugara seguruago eta arinago nola heldu aztertzeko baizik.

Behar bada, hizkuntzaren normalizaziora iristeko agertu duten tinkotasun horrek beldurtu bide du norbait, eta Gómez Rovira abokatu ultraeskuindarra buru dela, dagoeneko «rovisismo» bezala ezagutzen den Lerrouxismo berri baten gisako mugimendua jarri dute martxan, gaztelania Katalunian baztertuta eta marjinetuta dagoela adieraziz eta haurrek irakaskuntza ama-hizkuntzan (gaztelaniaz) jasotzeko duten eskubi-dea aldarrikatuz.

Aurretik ere, irakaskuntzaren inguruan edo ingurutik sortu izan dira katalaneraren aurkako kanpaina eta estrategiarik nagusienak. Crida mugimenduaren sorrera bera, «El Manifiesto de los 2.300» delakoak eragin zuen maila handi batean.

Ikastereduetan zentratutako auzi honetan erabat desorekatua izan da, CADECAk (Gaztelaren Defentsarako Koordinadorak) azaldu duen indar sozial eskasa eta Estatuko komunikabideetan («Reality Show» bihurtzeraino) aurkitu duen onespena.

Ezer azpimarratzekotan ordea, Guitart kultura sailburuaren eta Reniù Hizkuntz Politikarako Zuzendari Nagusiaren hitzak aipatuko nituzke, bi hizkuntz eredu egotea «apartheid»a sustatzea dela, alegia.

Gertu eta urruti, zerbait ari da mugitzen Katalunian.□

JARRAI DEZAGUN GALIZIATIK

Soziolinguistika hitza entzun edo (gehiagotan) irakurtzen dugunean, inkontzienteki euskararen aldeko jarre rekin lotzen dugu.

Izan ere, Euskal Herrian, salbuespen arraroren bat alde batera utzita, soziolinguistikaz idatzi duten edo arduratu diren pertsonak, euskararen normalizazio-prozesuan konprometitutakoak izan baitira normalean.

Maizegi ahazten dugu ordea historian zehar eta mundu-mailan, benetan funtzionatu izan duen eta funtzionatzen duen soziolinguistika, hizkuntza menperatzaile edo glotofagikoena dela, Calveten irudi kanibalikoa erabiltzeagatik, nahiz eta ez duen liburu askorik ekoiztu. Garrantzi handia izan baitu, botere zentralisten politikari tresna teorikoak eskaini dizkion teoria soziolinguistikoak (Gregoirek, esate baterako).

Horregatik irakurtzen ditut, hizkuntza zapalduen aurkako politikari argudioak eta arrazoiak eskaintzen dizkieten teoriak.

Horien artean, azkenengoetakoa, duela gutxi eskuratu dut. Iazko urrian Manuel Jardón galziarrak idatzitako «La «normalización lingüística», una anomalía democrática: el caso gallego» liburua.

Defendatzen duen tesia, zaharra izanik ere, oso ongi egokitua dago gure egungo garaietara: Espainiako demokraziak gaur egun bizi duen aje nagusietariko bat, nazionalismo kolektibista totalitarioek defendatzen dituzten hizkuntz normalizazioen arazoa omen da eta ondorioz, gaztelaniaren suntsipenerena.

Hizkuntz normalizazioak pertsonen askatasunaren aurkakoak omen dira, eta pertsonen komunikazioa erraztu beharrean, pertsonen arteko mugak eraikitzen dituzte.

Horregatik, diskriminazio positiborik bultzatzekotan, gehien hitz egiten diren hizkuntzen alde bultzatu beharko lirateke.

Idea horiek errazago sozializa daitezen gainera, kateximen erara, galde-erantzun sorta irakurri beharrekoa erantsi du liburuaren bukaeran.

Arreta bereziz irakurri dut liburua, laster hasiko garelako bertan formulatutako hainbat tesi eta ideia, zenbait komunikabidetan irakurtzen eta politikoren ahotan entzuten. Ez da kasualitatea, honako hau egin arte, liburu honi eskaini zaion aipamen bakarra, nik dakidanez, Diario Vascok eginikoa izatea.□

GATOZEN GURERA: NON DAGO NORMALKUNTZAINDIA?

Herrietako Euskara Taldeak eta Herri Komunikabideak izan genituen ospakizun eta eztabaidagai. Izan zen proposamen sonaturik bertan: Normalkuntzaindia. Eta ezer erakutsi baldin bazuen, euskaltzaleen artean, proposamen eta dinamika berrien behar larria zein puntutaraino dagoen barneratuta erakutsi zuen.

Pozik hartu genuen proposamena. Ohi ez bezala, orri asko idatzi eta polemika gutxi sortu zuen. Oso egingarria ikusten ez zutenek ere gutxienik onarpen baldintzatua eman zioten, aspaldi honetan despistatu xamar dabilen «zutabezale»ren batek izan ezik.

Baina hilabeteak joan, hilabeteak etorri, ez da mugimendurik somatzen, mugimenduz premia larrian dagoen gure herrietako euskalgintzan.

Elkarlanaz horrenbeste hitz egin den/dugun garai hone-tan badirudi guztiak elkarren beldur garena eta inork ez duela lehen pausorik eman nahi, hutsean eman eta posizio txarrean geratzeko beldurrez.

Geroeta nabariagoak dira ordea, gaur egun jasaten dugun barreiakuntzarenemaitzak: euskararen aldeko mugimenduak elkarren arteko harremanik gabe dabilta lanean, Adminis-trazioak ez du interlokutore garbirik, herri-mugimenduan nahiz administrazioan estrategia kontrajarriak aurki daitezke....

Guzti hori gutxi balitz, lasaitasunean eta giro egokian buruturiko barne-hausnarketa sakona behar duen helduen euskalduntze-alfabetatzearen alorrean, HABEko euskaltegien eta euskaltegi libreen aferak sortu zaizkigu, lehendik konpondu gabe genuen «Euskaldunon Egunkaria»renari erantsita. Arazo hauek, euskalgintzan eraikitzen ari den elkarlan-giro berri guzti honen oinarriak eta partaideak astindu egin dituzte, betiko dikotomia antzuetara itzulita.

Abertzaletasunak gaur egun bereziki bizi duen egoera nahasi, urratu eta birmoldatzailearen eraginpean gertatzen ari da gainera guzti hau.

Nik ez dakit beraz, Normalkuntzaindia edo zer izango den, baina euskara-taldeen eta orokorrean euskararen alde diharduten mugimendu sozial guztiek, harreman, komunikazio, eta uztarketa-bideak behar dituzte. □

ERDILDUNEN INKOMUNIKAZIOA

Azken bolada honetan buruturiko hainbat lan eta ikerketatan, garbi ikusi ahal izan dugu, Euskal Herriko erdaldunen artean, bizi diren zonalde soziolinguistikoa edozein delarik ere, beti dagoela multzo bat, zonaldeen arabera herenetik ia %100 izatera irits daitekeena, euskararekiko inkomunikazio osoan bizi dena.

Zonalde erdaldunduetan inkomunikazio hori ia erabatekoa da: egunean zehar gehienek ez dute euskararik entzuten inon, ez dute ETB1 ikusten edo ez dute euskarazko liburu edo diskarrik erosten, ezta seme-alabentzat ere. Familia horietako haurrek beraz, euskara eskolako asignatura huts bezala daukate.

Zonalde euskaldunagoetan, euskararekiko harremanik eza, hainbat faktore desberdinekin batera agertzen da: familia erdaldunak zonalde jakin batean biltzea, eta bestelako herritarrekin harreman gutxiago mantentzea; herriko jardueretan eta elkarreetan eskuhartze txikiagoa izatea (badirudi, eta bildu ditu-

gun datuek hala adierazten digute, B ereduko haurrek D eredukoek baino eskuhartze txikiagoa dutela herrietako eskolor-
duz kanpoko jarduek); familia erdaldun horietako askoren maila soziala nahikoa edo oso bajua izatea, eta beraz, kultur kontsumoa eta euskal kulturarekiko harremanak hutsaren hurrengoak izatea.

Famili mota hauetan jaiotako bigarren belaunaldiko etorkin gazte batengan, baldintza asko biltzen dira «negatibizazio»-
-prozesuan sar dadin, eta euskara berari ez dagokion zerbait dela pentsatzeko edo (auto)marjinazio-jarrerak sortzeko.

Gazte erdaldunekin hizkuntzari buruz hitz egiterakoan maiz suertatu zait beraien burua «vascos» bezala azaltzea eta gazte euskaldunena edo euskaldunena orokorki «vascos-vascos» bezala.

Horregatik, udalerrietan, sektore sozialetan, etab. trinkotze-
-p rozesuak bideratzea lehentasunezko lana bada ere, integra-
zio sozialari begira, bigarren belaunaldiko etorkin gazte horien positibizazioa bultzatzea ere lehentasun bihurtu behar dugu. Hain zuzen ere, gazte hauek, gure estrategia guztien arrakasta edo porrotaren termometro bihur daitezke eta. □

HERRI-ALDIZKARIAK

Azken bost urteotan euskalgintzak ezagutu duen dinamika berriaren emaitzarik ezagunena, ezpairik gabe herri-aldizkariena da.

Fenomeno berria eta aberatsa, bestela euskara idatziarekin harreman txikia zuen hainbat jenderi, kontaktu hori erraztu diena.

Herrietako Euskara-Taldeek, Arrasate Presseko ereduari jarraiki, herrietan zegoen hutsunea betetzen jakin dute. Ondo jakin ere.

Sorrera-prozesua beraz, amaitutzat eman eta honezkero esan genezake herri-aldizkarien heldutasun eta garatze-pro-

zesuan sartu garela. Une egokia izan daiteke, Arrasateko bi jardunaldietan azaldutako hainbat ideia eta kezka garatzeko. Neure aldetik oso gertutik bizi izan ditudan gogoeta hauek azaldu nahi nituzke:

- Herri-aldizkarien funtzioa eta lekua ondo kokatu behar da euskal prentsaren testuinguruan eta herri-aldizkarien irakurleak bestelako euskal aldizkariak eta Egunkaria irakurtzen has daitezen (garbi dago hasieran gutxi izango direla) estrategia amankomunak prestatu beharko lirateke.
- Ez da zilegi beraz herri-aldizkariak eta euskal aldizkariak edo Egunkaria kontrajartzea. Funtzio desberdinak dituzte, eta funtzioetan osagarri izan behar dute (publizitate-bilketan hala ez izan arren).
- Herri-aldizkariak Euskara-Taldeak produktu izanik, elkar indartu beharko lukete: aldizkariak Taldearen filosofia gizartera dezake eta taldeari sinesgarritasuna eta «gizarte-ezagutza» eskaini, atak Euskara-Taldeak buru ditzaketen beste lanetan zabalduz. Euskara-Taldeak aldiz, oinarri soziala eskaini diezaioke, helburu soziolinguistikoak ipintzen lagundu eta hizkuntz normalizazioaren nondik norakoen berri eman, aldizkariaren bidez herriko ahalik eta sektore gehienetara iristeko.
- Aldizkaria eta Euskara-Taldea proiektu bera bailitz identifikatzeko, oso egokia izan daiteke, biek izen bera eramatea.
- Ondo aztertu behar da, Udalekiko menpekotasun ekonomikoak zein mailataraino muga ditzakeen proiektuaren bideragarritasuna batetik, eta aldizkariaren eta ondorioz Euskara-Taldearen beraren autonomia bestetik.

Bestalde, argitaratzen ari diren aldizkari gehienak ikusita, bi aldizkari-eredu ari direla sendotzen esan genezake. Beren ezaugarriak nagusienak honako hauek lirateke:

- Udalaren diru-laguntza handia, azpiegitura indartsua, astekari/hamabostekaria, orri gutxi eta edukiz arinagoa.

— Udalaren diru-laguntza gutxi, azpiegitura txikia, hilabeteakaria, orri asko eta edukiz sakonagoa.

Oso interesgarria izango da, testuinguru soziolinguistiko eta baldintza soziopolitiko eta ekonomiko desberdinetan sortu diren eredu horiek, udalerrri desberdinetan eredu bakoitzak ze emaitza lortzen duen ikustea, eta zein den epe ertainera herritarren aldetik harrerarik hoberena hartuko duena.□

DATUEN LABERINTOAN BARNA

Azaldu dira 1991ko zentsuko datuak, eta datuek, ohi denez, polemika ekarri dute.

Nire ustez, polemika hau aberatsa gerta daiteke, polemika izateari utzi, eta hizkuntzaren normalizazio-prozesuan zertan asmatu dugun eta zertan huts egin dugun eta zein izan diren lorpenak edo porrotak eragin dituzten faktoreak hobeto eza-gutzeko eta ondorioz hartu beharreko neurriak hartzeko balio baldin badigu.

Datuek goranzko prozesu garbia adierazten digute Komunitate Autonomoan eta «inpassé» egoera edo galera-prozesuaren bukaera Nafarroan. Azken urteotako euskaldungoaren hazkunde-prozesua moteltzen ari dela ere adierazi digute.

Euskara dakitenen artean, gutxi dira etxean batere erabiltzen ez dutenak, gaztelania ere badarabiltenak herena baino gehiago diren arren.

19 urtetik beherakoen artean dagoeneko erdaldunak baino gehiago dira euskaldunak, nahiz eta 15-19 urte bitartekoen artean (OHO bukatu dutenak eta legez euskaraz jakin beharko luketenak) herenera ez iritsi euskaldunen kopurua (gehienak ia-euskaldunak dira).

Itxaropenarako bidea ematen dute datuek. Euskalgintzaren bidean argi-izpiak ikusteko arrazoiak badaude. Hainbat zutabe ordea, ahul somatzen da oraindik.

Horregatik, hausnarketa sakona eskatzen dute datuek. Faktoreasko pilatzen baitzaigu datuen interpretazioan eta komeni baita bakoitzak benetan jokatu duen papera eta izan duen pisua ezagutzea, aurrera begira finkatu beharreko hizkuntz plangintzak eta politikak oinarri sendoetan finkatzeko. Besteak beste aipa ditzagun: egoera sozio-politiko orokor eta partikularren eragina, biztanleriaren zahartzea eta jaiotza-tasa txikiak, irakaskuntza eta ikastereduak, helduen euskalduntze-alfabetatzearengoera eta emaitzak, udalerrri bakoitzeko dinamika, emigrazio-inmigrazioak, etab.□